

۲۴۷۴۴

جمهوری اسلامی ایران

دانشگاه فردوسی مشهد
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

۱۳۷۸ / ۳ / ۱۰

پایان نامه:

جهت دریافت درجه

کارشناسی ارشد زبانشناسی

مرکز مطالعات زبان معاصر ایران
تیمت زبان

موضوع:

بررسی گروه فعلی زبان فارسی

بر پایه نظریه ایکس - تیره

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر مهدی مشکوة الدینی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر رضا زمردیان

نگارش:

سهیلا مشتاقی

خرداد ۷۶

درویشی و صفحه آرایی: درویشی وطنی

۲۴۷۴۴

۱۰۶۷۵/۲

"بسمه تعالی"

تصویب نامه رساله

این پایان نامه تحصیلی کارشناسی ارشد زبانشناسی همگانی که توسط خانم / آقای سهیلا مشتاقی تهیه شده در جلسه دفاع به تاریخ بانمره به تصویب هیأت داوران رسید و مورد تأیید تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد می باشد .

هیأت داوران :

۱- دکتر مهدی مشکوه الدینی

۲- دکتر رضا زمردیان

۳- دکتر نادر جهانگیری

امضاء استاد راهنما

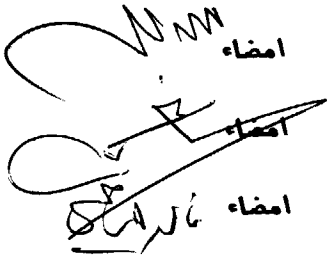
امضاء استاد مشاور

امضاء استاد مشاور

امضاء

امضاء

امضاء

نام خانوادگی دانشجو: مشتاقی

نام: سهیلا

عنوان پایان نامه: بررسی گروه فعلی در زبان فارسی بر پایه نظریه X

استاد راهنما: آقای دکتر مهدی مشکوةالدینی

استاد مشاور: آقای دکتر رضا زمردیان

دانشکده: ادبیات رشته: زبانشناسی گرایش: —
تاریخ دفاع: ۱۳۹۴/۴/۲۶ تعداد صفحات: —

کلید واژه ها: (واژه هایی که بیانگر موضوع های پایان نامه است)

نحو X - نظریه حاکمیت و مرجع گزینی - گروه فعلی - فعل، فعل، فعل، متمم های اصلی، متمم های وصفی

چکیده (حد اکثر ده سطر - لطفاً تایپ شود) هوایاقی

چکیده پایان نامه به فارسی

پایان نامه حاضر، بررسی گروه فعلی زبان فارسی بر پایه نظریه ایکس تیره میباشد. ایکس در این نظریه، به طور عام به مفهوم نصاب مشترك یا متغیر مقوله گروهی میباشد که به صورت هر يك از گروه های چهارگانه زبان یعنی گروه اسمی، گروه فعلی، گروه صنعتی و یا گروه حرف اضافه ای می تواند تحقق یابد. تیره در این نظریه مبنی سطوح نحوی متفاوتی است که بالقوه در يك گروه وجود دارد. داده های زبان فارسی در مورد گروه فعلی وجود سه لایه فعل (فعل با دو تیره)، فعل (فعل با يك تیره) و فعل (بدون تیره) را تأیید می کند. متمم های اصلی به همراه دسته گروه فعلی تشکیل فعل را می دهند و متمم های وصفی فعل را به فعل گسترش می دهند. خود نظریه ایکس - تیره یکی از عمده ترین زیر نظریه های نظریه حاکمیت و مرجع گزینی است که گونه جدیدی از دستساز گشتاری میباشد.

ABSTRACT

This dissertation is about verb phrase in Persian according to "X' Theory". The symbol "X" is a category variable that represents any word-level category: For example "N" , "A" , "ADV" or "V".

The data of verb phrases in Persian proves that there are three level of verb phrases that is: V (as the head of the phrase), V' (as the middle level) and V'' (as the whole phrase). The head of the verb phrases (V) and its main complements compose V' and V' adjuncts expand V' into V''.

"X' Theory" itself is the subtheory of "Government and Binding Theory". This is the newest model of transformationalists which was first proposed by Chomsky. He believes that there is a "LAD" in the mind to acquire a language.

There are some principles common in all languages because of this common heritage that is "LAD".

These principles are not acquired, meanwhile we can explain variety of languages by parameters, which are different from one language to another. During childhood and then, these parameters are learned from the environment. The "Government and Binding Theory" is a search for universal grammar, and common properties of all languages.

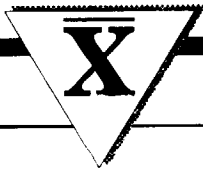
فهرست مطالب**صفحه****عنوان**

پیشگفتار

۷	فصل اول: نظری اجمالی به پاره‌ایی از مطالعات پیشین دربارهٔ فعل
۸	۱ - مقدمه
۱۰	۲ - پاره‌ایی از بررسیهای انجام شده دربارهٔ فعل در زبان فارسی
۱۹	۳ - خاستگاه نظری تحقیق
۲۱	فصل دوم: اصول نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی
۲۲	۱ - پیشینهٔ نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی
۲۳	۱-۱ - ساختهای نحوی
۲۳	۲-۱ - جنبه‌هایی از نظریه نحو
۲۵	۳-۱ - بعد از سال ۱۹۶۵
۲۹	۲ - اصول نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی
۳۰	۲-۱ - نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی و دستور همگانی
۳۴	۲-۲ - اصول و زیرنظریه‌های نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی
۳۴	۲-۲-الف - ساخت وابستگی
۳۸	۲-۲-ب - اصل مشخصه‌گذاری
۳۷	۲-۲-ج - تسهیل‌های نحوی

صفحهعنوان

۳۹	۲-۲-د - نظریه حالت
۴۰	۲-۲-ه - نظریه حاکمیت
۴۱	۲-۲-و - نظریه مرجع‌گزینی
۴۲	۲-۲-ز - نظریه X'
۴۴	فصل سوم: نحو X و روابط مقوله‌های گروهی بر اساس آن
۴۵	۱ - نحو X
۴۵	۱-۱ - قواعد X'
۵۶	۱-۲ - ساختار جمله در X'
۶۴	۲ - مفهوم سازه
۶۸	۳ - مقوله‌های گروهی
۶۸	۴ - چگونگی تشخیص مقوله‌های گروهی
۶۹	۴-۱ - روش جابجایی
۶۹	۴-۲ - روش توزیعی
۷۰	۴-۳ - روش پاره جمله‌ایی
۷۰	۴-۴ - روش حذف به قرینه
۷۱	۵ - روابط سازه‌ایی
۷۱	۵-۱ - برتری

صفحه

عنوان

۷۲	۲-۵ - تقدم
۷۳	۳-۵ - تفوق سازه‌ای
۷۶	فصل چهارم: گروه فعلی و فعل
۷۷	۱ - گروه فعلی
۷۸	۲ - فعل
۸۰	۱-۲ - اقسام فعل از نظر ساختمان
۸۶	۲-۲ - اقسام فعل از نظر ارتباط با ارکان جمله
۹۱	۳ - عناصر سازنده فعل
۹۱	۱-۳ - پیشوند
۹۳	۲-۳ - ستاک فعل
۹۴	۳-۳ - پسوند
۹۸	فصل پنجم: بررسی گروه فعلی در پایه نحو X
۹۹	۱ - نحو سازه‌ایی در مقایسه با نحو X
۱۰۵	۲ - گروه فعلی بر پایه X
۱۰۵	۱-۲ - قاعده X در گروه فعلی

عنوانصفحه

۱۰۸	۲-۲ - گروه فعلی و عناصر سازنده آن
۱۰۹	۲-۲-الف - عناصر قبل از هسته
۱۱۳	- متمم‌های اصلی
۱۲۴	- متمم‌های وصفی
۱۲۴	۲-۲-ب - عناصر بعد از هسته
۱۳۱	۲-۳ - فعل
۱۳۱	۲-۳-۱ - حال ساده
۱۳۲	۲-۳-۲ - حال استمراری
۱۳۳	۲-۳-۳ - حال التزامی
۱۳۵	۲-۳-۴ - ماضی ساده
۱۳۶	۲-۳-۵ - ماضی استمراری
۱۳۸	۲-۳-۶ - ماضی التزامی
۱۳۹	۲-۳-۷ - ماضی نقلی ساده
۱۴۰	۲-۳-۸ - ماضی بعید
۱۴۳	۲-۳-۹ - آینده
۱۴۴	۲-۳-۱۰ - امر
۱۴۵	۲-۴ - فعل مرکب
۱۵۵	۳ - نتیجه‌گیری
۱۵۷	کتابنامه

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي وَأَخْلِلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي

زبان چنان پدیده پیچیده‌ایی است که تبیین قواعد حاکم بر آن گرچه بسیار مورد نیاز است ولی به آسانی صورت نمی‌گیرد. تاکنون درباره زبان و تبیین آن آراء و نظریات گوناگونی ارائه شده که هر کدام جنبه‌هایی از زبان را مورد توجه قرار داده و به هیچ صورت بیانگر کل واقعیت زبان نبوده است. هنوز جنبه‌های بسیاری از این پدیده شگفت عالم خلقت برای بشر ناشناخته است و هنوز تا دستیابی به ژرفای ابعاد و لایه‌های گوناگون زبان، راهی طولانی در پیش است. آنچه مسلم است این است که دانش زبان‌شناسی به رشد و بالندگی ادامه خواهد داد.

پایان‌نامه حاضر به بررسی گروه فعلی بر پایه نظریه ایکس تیره (X) می‌پردازد. ایکس در این نظریه به طور عام به مفهوم یک نماد مشترک یا متغیر مقوله گروهی می‌باشد که بصورت هر یک از گروه‌های چهارگانه زبان یعنی گروه اسمی، گروه فعلی، گروه صفتی و یا گروه حرف اضافه‌ایی می‌تواند تحقق یابد. تیره در این عنوان نشانگر سطوح نحوی متفاوتی است که بالقوه

در یک گروه وجود دارد. داده‌های زبان فارسی در مورد گروه فعلی وجود سه لایه فعل " (فعل با دو تیره) فعل^۱ (فعل با یک تیره) و فعل (بدون تیره) را تأیید می‌کند.

متمم‌های اصلی به همراه هسته گروه فعلی تشکیل فعل^۱ را می‌دهند و متمم‌های وصفی فعل^۱ را به فعل^۱ گسترش می‌دهند.

از آنجا که درباره فعل در زبان فارسی بررسی‌های متعددی انجام گرفته است فصل اول نظری اجمالی بر برخی از این تحلیلهاست. فصل دوم ابتدا چگونگی شکل‌گیری نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی و سپس اصول آنرا به خود اختصاص داده است. بدلیل اینکه نظریه^۱ X یکی از زیرنظریه‌های مهم نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی است، فصل سوم به تفصیل قواعد نحو^۱ X و روابط مقوله‌های گروهی را بیان می‌کند. گروه فعلی و فعل از مباحثی است که به طور کلی در فصل چهارم به آنها پرداخته شده است و بالاخره فصل پنجم که بخش اصلی این تحقیق می‌باشد، به ساخت سلسله مراتبی گروه فعلی در زبان فارسی بر پایه نظریه^۱ X است.

در پایان وظیفه خود می‌دانم از زحمات آقای دکتر مشکوة‌الدینی که راهنمایی این رساله را تقبل فرموده‌اند صمیمانه تشکر کنم. از استاد محترم آقای دکتر زمریدیان که با نکته‌بینی‌های دقیق مرا یاری نمودند نیز بسیار سپاسگزارم. همچنین از استاد محترم آقای دکتر جهانگیری که وقت گرانبهای خود را بی‌شائبه در اختیارم نهادند و این پایان‌نامه را بدقت خوانده و از یادآوریه‌های ارزنده خود دریغ نورزیدند کمال امتنان را دارم و برای تمامی اساتید بزرگوار که با افادات عالمانه خود چراغی فراراهم بودند سلامت و طول عمر پربرکت دارم و اعلام می‌دارم که اگر نقطه مثبتی در این مختصر به چشم می‌خورد تنها نتیجه مساعدتهای دلسوزانه این بزرگواران می‌باشد و معایب آن که اندک هم نیست از ناتوانی این حقیر نشأت گرفته است.

فصل اول

نظری اجمالی

به پاره‌ایی از مطالعات پیشین دربارهٔ فعل

1 - مقدمه :

افلاطون نخستین کسی است که جمله را به دو بخش اساسی اسمی و فعلی تقسیم کرد. این تقسیم‌بندی از آن زمان به بعد در تمام توصیف‌های زبانشناختی به مثابه تمایزی بسبار بنیادین بر جای ماند و حکم یک زیربنای اساسی را برای تحلیل نحوی و همچنین طبقه‌بندی واژه‌ها پیدا کرد. (دویتز، ۱۹۸۵، ص ۹۸) بعد از افلاطون، ارسطو به این بخش‌های اسمی و فعلی حرف را نیز اضافه کرد. رواقیون دستور زبان ارسطو را مورد بررسی عمیق قرار داده و تعاریف و تقسیم‌بندیهای جدیدی را ارائه دادند. از دیدگاه تاریخ زبانشناسی باید گفت که این اسکندرانیان بودند که باعث شدند دانش زبانشناسی و به ویژه جنبه‌های صرفی و نحوی آن به مرحله‌ای راه یابد که دستورنویسان لاتین با آن روبه‌رو شده تا بعدها به وسیله آنان به سنت اروپایی منتقل شود. دیونوسیوس تراکس^(۱) از مکتب اسکندرانی بود و به تحلیل و تدوین ساخت زبان یونانی پرداخت و واژه‌ها را از لحاظ دستوری به هشت دسته تقسیم کرد. تقسیم‌بندی تراکس قرن‌ها الگوی کار دستورنویسان قرار گرفت. الگویی که به منظور حفظ و بررسی متنهای ادبی و درست بکارگیری زبان تدوین شده بود. (دویتز، ۱۹۸۵، صفحات ۸۷-۷۴)

کتاب تراکس که "فن دستور" نام داشت در طول سیزده قرن در مقام اثری استاندارد

باقی ماند و بقول نویسنده‌ایی، هر کتاب درسی دربارهٔ دستور زبان انگلیسی، دینی به فن دستور در خود دارد. (رویتز، ۱۹۸۵، ص ۸۱)

تقسیم‌بندی تراکس تا به امروز در دستورهای سنتی باقی مانده و از این رهگذر به رومیان رسیده است چرا که آنان مثل زمینه‌های دیگر دانش از یونانیان تقلید می‌کردند. در تقسیم‌بندی کلام رومیان، بدلیل اینکه حرف تعریف نداشتند بجای آن "صوت" را قرار دادند تا عدد هشت را حفظ کرده باشند و به این ترتیب اجزاء کلام عبارت بود از: اسم، صفت، فعل، صوت، حرف اضافه، قید، حرف ربط و ضمیر. (باطنی، ۱۳۷۱، ص ۱۸)

رواج زبان لاتین کلاسیک بعنوان زبان دانش و فرهنگ در اکثر مدارس و دانشگاه‌های غرب، باعث شد که دستور زبان آن بتدریج ملاک کار و الگوی دستورنویسی برای زبان فرانسه در دورهٔ رنسانس و زبان انگلیسی در قرن هیجدهم قرار گیرد. (باطنی، ۱۳۷۱، ص ۲۱)

دستور زبان فارسی، چون دستورهای دیگر، تأثیر گرفته از ابتدا دستور عربی و در نهایت سنت دستورنویسی غرب است و تنها ظرف چند دههٔ اخیر است که پیرامون آن بررسی‌های جدیدی صورت گرفته است و از زبانشناسی جدید و نظریه‌های مربوط به آن بهره گرفته‌اند.

از آنجا که بسیاری از مفاهیم اساسی تحلیل دستوری در زبانشناسی جدید در همین سنت‌های پیشین و بررسی‌های انجام شده، جای دارد نگاهی گذرا داشته باشیم به آنچه که دستورنویسان زبان فارسی به پیروی از سه دیدگاه عمدهٔ زبانشناسی یعنی سنت‌گرایان،

ساختگرایان و گشتاریون درباره فعل انجام داده‌اند. واضح است که چنین کاری، راه را برای بررسی نهایی این تحقیق هموار خواهد کرد.

۲ - پاره‌ایی از بررسیهای انجام شده فعل در زبان فارسی

بررسیهایی که مربوط به فعل می‌باشد در اصل در بطن همان بررسیهایی است که درباره دستور انجام شده است. دیدگاهها و نظریات متفاوتی درباره "زبان" و "دستور زبان فارسی" وجود داشته و دارد و بررسی دستور زبان فارسی در طی سالهای متمادی فراز و نشیبهای زیادی را طی کرده و متأثر از ابتدا زبان عربی و بعد زبانهای اروپایی بوده، در عین حال دو نکته مهم را نبایستی از نظر دور داشت: هر یک از دستورها بخصوص اولین کتب دستور زبان فارسی با توجه به شرایط و موقعیت و اوضاع اجتماعی آن زمان، دارای ارزش و اعتبار خاصی بوده است و باید بعنوان گامی در جهت اعتلای زبانشناسی تلقی شود. بعلاوه این تحقیقات زیربنای پژوهشها و تلاشهای دقیق‌تر بعدی بوده است.

با بررسیهای انجام شده در دستورهای مختلف قدیم و جدید می‌توان نتیجه گرفت که سه نوع دستور زبان متفاوت وجود دارد: دسته اول دستور زبانهایی هستند که به "سنتی"^(۱) مشهورند و عمدتاً با ملاکهای معنایی و صوری به بررسی اجزاء کلام پرداخته‌اند که برای مثال می‌توان از "دستور زبان پنج استاد" و یا "اصول دستور زبان فارسی" اثر سید کمال طالقانی (۱۳۴۲) و بسیاری دیگر نام برد.

دسته دوم، دستورهایی هستند که حالتی بینابینی دارند عبارت دیگر نیمه زبانشناختی و